

MODLITWA W RELIGIACH ŚWIATA

Redakcja: Waldemar Cisło i Jarosław Róžański

Instytut Dialogu Kultury i Religii
Wydział Teologiczny UKSW

Modlitwa w religiach świata

praca zbiorowa pod redakcją
Waldemara Cisko i Jarosława Różańskiego

Instytut Dialogu Kultury i Religii WT UKSW

bernardinum

2015

Recenzenci:

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz,
prof. dr hab. Jan Górski

© Copyright by **Jarosław Różański**, 2015

Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
01-815 Warszawa, ul. Dewajtis 5
tel. +48 22 561 89 23, fax + 48 22 561 89 11
wydawnictwo@uksw.edu.pl, www.wydawnictwo.uksw.edu.pl

ISBN 978-83-8090-022-6

Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.
ul. Biskupa Dominika 11, 83-130 Pelplin
tel. +48 58 536 17 57, fax +48 58 536 17 26
bernardinum@bernardinum.com.pl, www.bernardinum.com.pl

ISBN 978-83-7823-682-5

Skład, druk i oprawa
Drukarnia Wydawnictwa „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin

SERGIUSZ ANOSZKO

KONCEPCJA MODLITWY W WIERZE BAHÁ'Í: UJĘCIE FENOMENOLOGICZNE

W świecie istnienia nie ma nic cudowniejszego nad modlitwę. Człowiek musi żyć w stanie modlitwy. (...)

`Abdu`l-Bahá

Podobnie jak ciało człowieka ma potrzebę w pożywieniu dla prawidłowego rozwoju, tak dusza człowieka religijnego i wierzącego ma potrzebę modlitwy, będącej źródłem nadziei i opieki ze strony Boga. W ten sposób można powiedzieć, że modlitwa jest pokarmem duszy. Modlitwa jednak nie jest tylko mechanicznym recytowaniem tekstów, którym przez wspólnotę wiernych nadano miano sakralnych, raczej jest to zdecydowanie głębszy i bardziej złożony proces skierowania serca oranta w stronę Tego, do którego jest zwrócona intencja błagalna. Taka modlitwa w swojej najwyższej formie jest czystym wyrazem miłości chwały Boga. Osoba zwracająca się do Boga ma pewność i ufność w miłosierdziu Tego, do kogo są adresowane prośby.

Nie da się precyzyjnie określić modlitwy, podać jej definicji, ponieważ dotyka ona wielu płaszczyzn egzystencji człowieka religijnego. Praktyki modlitewne zawsze mają być rozpatrywane w kontekście *stricte* historyczno-społecznym, odnoszącym się do

wybranej wspólnoty wiernych. Tak w różnych religiach, jak w Wierze Bahá'í modlitwa ma fundamentalne znaczenie. W jednym ze swoich listów do wiernych Shoghi Effendi, orędownik misji Bahá, pisał, że istotą wiary jest uczucie łączące w sposób mistyczny człowieka z Bogiem. Ten stan bierze się z medytacji i modlitwy¹. Akceptacja i ślepe przestrzeganie nauk nie są wiarą prawdziwą, lecz jej namiastką. Modlitwa jest podstawą i celem religii Bahá, która razem z postem stanowi dwa skrzydła duchowości bahajskiej².

1. Wiara Bahá'í: krótkie wprowadzenie historyczne

W połowie XIX wieku na terenie Iranu, który znajdował się wówczas pod rządami despotycznej dynastii Qajarów (1785-1925), w miejscowości Shíráz dwudziestopięcioletni Siyyid Mírzá ,Alí-Muhammad w obecności szyickiego mułły z ugrupowania szajchitów 23 maja 1844 roku proklamował siebie *Bramą* (persk. – Báb), mającą prowadzić do *Mahdi* – proroka, na którego oczekuje świat, i poprzednikiem którego on jest. W owe czasy podobne zwiastowania o charakterze misyjno-proroczym w Iranie nie były rzadkim zjawiskiem: cała rzesza reformatorów religijnych, przywódców oraz zwykłych fanatyków była prawie wszechobecna we wcześniej wspomnianym okresie. Co prawda, wtedy jeszcze nikt nie mógł pomyśleć, że kolejna nowa sekta, która się wyłoniła z islamu, nie tylko nie będzie jednym z wielu epizodów historii religii na tamtych terenach, po czym przejdzie do zapomnienia jak wiele innych, lecz nabierze na sile do tego stopnia, że dzisiaj,

¹ H. Hornby, *Lights of Guidance: A Bahá'í Reference File*, New Delhi 1988, s. 456.

² M. Bresci, G. Castello, E. Stancatti, *La Fede Bahà'i: 100 domande, 100 risposte*, Cosenza 1998, s. 40.

na początku nowego tysiąclecia, będzie stanowić odrębną religię, najmłodszą wśród monoteistycznych religii objawionych³.

Nauka Bába dość szybko wyrosła w potężny ruch odnowy w obrębie religii muzułmańskiej, do której należeli zarówno sam zwastun nowego porządku, jak i uczniowie oraz nowicjusze, którym podobały się kazania lidera w duchu islamu reformowanego. Władze irańskie – duchowne i świeckie – zaczęły obawiać się nowych idei, postulatów i dogmatów, które w oparciu o nawoływania do zmian mogły zachwiać dotychczasowe pozycje, burząc cały porządek religijno-społeczny w państwie Qajarów. Zaczynają się prześladowania, Báb wraz ze współwyznawcami zostaje uwięziony, co jeszcze bardziej podsyciło nastroje społeczne, zwłaszcza tych warstw, dla których areszt przywódcy stał się potwierdzeniem prawdziwości misji ich guru. Czasy islamu się skończyły – nauczał Báb z kazamatów – odtąd ludzie będą słuchać tylko nowego *Objawiciela Woli Bożej*, który miał nadejść⁴. *Litery Prawdy*, takie miano otrzymali uczniowie, głosili naukę swojego przywódcy w całej Persji⁵.

Bojąc się eskalacji nowego ruchu religijnego, władze postanowiły stracić niegodziwca, który się ośmielił wziąć sobie tytuł *Nugtiy-i-úlá*, co znaczy *Punkt Pierwotny*, dotąd przypisywany tylko prorokowi Muhammadowi. W 1850 roku na terenie irańskiego Azerbejdżanu w Tebrizie po nieudanych próbach przedstawiciele duchowieństwa, władz oraz urzędującego dworu monarszego

³ Por. O. Киселёв, *К вопросу о типологии и классификации Веры бахаи*, „Релігієзнавчі Нариси” (2011) nr 2, s. 31.

⁴ D. L. Johson, *An Overview of the Bahá'í Faith*, Charlotte 2005, s. 2.

⁵ A. Berry, *The Bahá'í faith and its relationship to islam, christianity, and judaism: a brief history*, „International Social Science Review”, v. 79 (2004) nr 3-4, s. 138.

nawrócenia Bába i zmuszenia go do porzucenia heretyckich poglądów, nauczyciel babistów został ukarany śmiercią⁶.

Nowy Prorok, którego przyjście było tak głośno zapowiadane, rzeczywiście niebawem się objawił. W 1863 roku Mírzá Husayn `Alí Núrí, jeden z uczniów Bába, a zarazem przywódca jednego z odłamów ruchu babistów, większościowego liberalnego nurtu tej młodej religii, ogłosił siebie *Manifestacją Boga*, mówiąc, że to właśnie jego nadejście było zapowiadane przez Siyyida `Ali Muhammada. Bahá'u'lláh (persk. – *Chwała Boga*), jak mianował siebie Nowy Prorok, swoją misję przede wszystkim widział w naprawie zasad etyki i moralności we wspólnocie, targanej po egzekucji byłego przywódcy nieustającymi kłótniami i rozłamami⁷. Intencja pozostała tylko i wyłącznie pobożnym życzeniem: lider azalizmu, odłamu mniejszościowego w babizmie, Mírzá Jahjá `Alí Núrí, który nazwał siebie Subh al-Azal (persk. – *Poranek Wieczności*), za nic nie chciał zrzec się przywództwa.

Ostateczny podział dwóch wrogich sobie odłamów był spowodowany interwencją państwa: azalicy byli wysłani na Cypr, natomiast bahaici – do Akki w Palestynie, co zresztą przełożyło się na dalsze losy grupy Bahá'u'lláh'a, która wyodrębniła się, stając się oddzielną samoistną rzeczywistością – Wiarą Bahá'í⁸.

Mimo to, że *Ten, Którego Bóg objawił*⁹, powtórzył los Bába, spędzając resztę życia w turmach, niemniej udało mu się zostawić swoim wyznawcom ponad setkę różnych pism, stanowiących namiastkę kanonu religijnego tej wspólnoty; bahaici uważają je za sakralne. Stąd też często żartobliwie nazywają siebie nie *ludźmi*

⁶L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í*, Kraków 1993, s. 7.

⁷Ю. А. Иоаннессян, *Вера Бахаи*, Санкт-Петербург 2003, s. 55-56.

⁸Z. Landowski, *Islam: nurty, odłamy, sekty*, Warszawa 2008, s. 40.

⁹Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, Warszawa 2010, s. IX.

księgi, ale ludźmi biblioteki¹⁰. Trzonem dziedzictwa literackiego Bahá'u'lláh'a są *Kitáb-i-Aqdas* (*Najświętsza Księga*), oraz *Kitáb-i-Íqán* (*Księga Pewności*), przyjmowane za główne dzieła natchnione, natomiast *Słowa Ukryte* oraz *Siedem Dolin* – za główne traktaty mistyczne¹¹. Zgodnie z testamentem zwierzchnika bahaitów po śmierci Bahá'u'lláha w 1892 roku nową głową wspólnoty został jego starszy syn `Abbás Effendi. Nowy orędownik misji Bahá'í już nie ogłaszał tego, iż jest manifestacją Boga, jak to czynili dwaj jego poprzednicy, lecz podkreślał swoją zależność, mianując siebie w duchu poddania imieniem `Abdu'l-Bahá (persk. – *Sługa Chwały Boga*). Synowi Bahá'u'lláh'a bahaici głównie zawdzięczają wzniesienie znanego pielgrzymom odwiedzającym Hajfę sanktuarium na górze Karmel, interpretację i tłumaczenia pism wspólnoty, krzewienie wiary w kręgach poza obszarem *stricte* muzułmańskim, co przyczyniło się do wzrostu liczby wiernych tejże religii na całym świecie, a zwłaszcza w Europie Zachodniej i na terenie Ameryki Północnej. *Prawowity interpretator* zmarł w 1921 roku, przekazując przywództwo swojemu wnukowi Shoghi Effendi'emu Rabbani'emu, pełniącemu w latach 1921-1957 funkcję *Strażnika Wiary*¹² i będącego równolegle *wali-ye Amr Allah* – powiernikiem Boga¹³. Shoghi Effendi był ostatnim jedynowładcą wspólnoty bahaitów. Po jego śmierci rządy sprawuje *Powszechny Dom Sprawiedliwości* w Hajfie – kolektywny organ zarządzania, wybierany przez przedstawicieli zgromadzeń narodowych.

¹⁰ A. Rostkowska, *Polscy bahaici, wyznawcy najmłodszej religii świata: Do Nowego Roku jeszcze trzy i pół miesiąca*, „Gazeta Wyborcza” 29.12.2014.

¹¹ G.A. Mather, L.A. Nichols, *Słownik sekt, nowych ruchów religijnych i okultyzmu*, Warszawa 2006, s. 39.

¹² Sh. Effendi, *Lights of Guidance*, New Delhi 1988, nr 1664.

¹³ T. Margul, *Bahaizm*, w: Tylach W. i in. (red.), *Leksykon religioznawczy*, Warszawa 1988, s. 25.

Od czasu, kiedy główne pisma i testamenty zostały skomentowane i przetłumaczone na inne języki, wyznawcy Wiary Bahá'í zajmują się głównie popularyzacją i promowaniem swojej doktryny, w tym w internecie, a nie kreowaniem nowych dogmatów, reguł bądź przypisów modlitewnych, jak to się zdarza niekiedy w innych ruchach religijnych. W ten sposób na Pisma święte *sensu stricto* Wiary Bahá'í składają się: Pisma Bahá'u'lláh'a, *Objawiciela Bożego* na obecne czasy oraz Pisma Bába, jego poprzednika¹⁴. Pozostałe dzieła założycieli religii oraz inna spuścizna wielkich religii świata stanowi tzw. *semi-kanon* Wiary.

Historia powstania tej nowej religii oraz jej struktura organizacyjna pozwalają lepiej zrozumieć pewne założenia doktrynalne, praktyki liturgiczne oraz filozofię modlitwy, która jest nieodzowną częścią w życiu każdego wierzącego bahaity. Dzisiaj na świecie Wiara Bahá'í liczy około sześciu milionów *ogrodników Bożych* o naprawdę znakomitej reputacji moralnej i etycznej. Fenomen tego nowego ruchu, który zaczął swoją historię jako muzułmańska szyicka sekta, a urósł w niezależny system religijny, wydaje się dość ciekawym, a jednocześnie mało zbadanym zjawiskiem na scenie religijnej¹⁵. Wiedza na temat tej religii nadal jest zbyt mała, rzadko można spotkać publikacje poświęcone temu wątkowi w języku polskim. Tym rzadziej można znaleźć materiały, które w sposób szczegółowy badają poszczególne wątki doktryny bahaitów, w tym zjawisko modlitwy.

W Polsce związek wyznaniowy Wiara Bahá'í liczy mniej więcej sto pięćdziesiąt lat historii, pierwsze wzmianki pojawiły się na łamach magazynu *Bluszcz* w 1871 roku pióra A. Jabłonowskiego

¹⁴ Wiara Bahá'í w Polsce, *Bahaickie Pisma święte*, Oficjalna strona bahaickiej wspólnoty w Polsce [online] <http://www.bahai.org.pl/bahaickie-pisma-wite> [dostęp z dn. 5.11.2015].

¹⁵ В. Г. Литвинчук, *Вера бахаи: история, вероучение и практика (рукопись)*, Минск 2010, s. 6.

(1823-1913). W okresie PRL-u istnieli jedynie pojedynczy wyznawcy; w marcu 1991 roku po raz pierwszy zostało utworzone Lokalne Zgromadzenie Duchowe z siedzibą w Warszawie, a po roku wybrano pierwsze Narodowe Zgromadzenie Duchowe – najwyższy organ administracyjny w kraju¹⁶. Polska wspólnota wyznawców liczy dzisiaj około trzystu osób w skali całego kraju, warszawskie centrum ma mniej więcej trzydziestu członków¹⁷.

2. Czynności i praktyki modlitewne bahaitów: teologia modlitwy

Wywodząc się z łona szyizmu, Wiara Bahá'í zachowała fundamenty dogmatyki muzułmańskiej, odczytując je na swój sposób – filary religii u bahaitów przybrały nieco inne brzmienie, lecz co do formy pozostała zgodność¹⁸. Pięć filarów islamu w interpretacji `Abdu'l-Bahá'y wskazuje na różnice teologiczne, przebiegające głównie na płaszczyźnie społecznej, nie metafizycznej¹⁹. Biorąc pod uwagę fakt, że w tej chwili interesuje nas modlitwa – w islamie to tzw. drugi filar, *salat* – dalej skupimy się właśnie na tym filarze, pomijając pozostałe cztery²⁰.

¹⁶ Wiara Bahá'í w Polsce, *Historia wiary bahá'í w Polsce*, Oficjalna strona bahaickiej wspólnoty w Polsce [online] <http://www.bahai.org.pl/historia-w-polsce> [dostęp z dn. 3.11.2015].

¹⁷ A. Rostkowska, *Polscy bahaici*, dz. cyt., „Gazeta Wyborcza” 29.12.2014.

¹⁸ M. Bresci, G. Castello, E. Stancatti, *La Fede Bahá'í*, dz. cyt., s. 14-15.

¹⁹ Zob. A. аль-Шеха, *Послание ислама*, b. m. i r. w., s. 12-43; Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, dz. cyt., s. XIII.

²⁰ Bliżej z zasadami wiary bahaitów można zapoznać się w literaturze przedmiotu. Zob. Wiara Bahá'í w Polsce, *Wspólnota bahaicka: założenia, dążenia i cele*, Oficjalna strona bahaickiej wspólnoty w Polsce [online] http://www.bahai.org.pl/wp-content/uploads/wspolnota_bahaicka.doc [dostęp z dn. 3.11.2015].

Niewątpliwie cechą charakterystyczną religii bahaitów jest brak instytucji kapłanów oraz duchowieństwa. Jedyńm pośrednikiem pomiędzy Bogiem a człowiekiem jest prorok, będący *Manifestacją Woli Bożej*. Wierni podczas wykonywania praktyk kultycznych oraz w trakcie spełniania duchowych obowiązków, nałożonych na nich prawem religijnym, nie powinni odwoływać się do pomocy osób trzecich. Każdy człowiek jest tego świadom lub nie, przeżywa swoją egzystencję, znajdując się w nieustannym dialogu z Bogiem. Jedyną różnicą pomiędzy wierzącym a niewierzącym w tym aspekcie jest akurat modlitwa – świadome prowadzenie dialogu. Oczywiście wierzący bahaita ma się podporządkowywać tym zasadom, które go obowiązują²¹, niemniej relacja człowiek-Bóg nie powinna i nie jest kontrolowana przez kogoś, oprócz samego Boga. Modlitwa bowiem ma charakter wręcz mistyczny, intymny, i nie wolno mieszać się do tej sfery bez przyczyny²².

Zgodnie z nauczaniem bahaitów najwyższym celem w życiu każdej osoby wierzącej ma być dążenie do osiągnięcia moralnej i duchowej doskonałości poprzez dostosowywanie swojej własnej duchowej istoty i swojego postępowania do woli Tego, do którego zwracamy się z modlitwą. Bahá'u'lláh nauczał, że przeznaczeniem ludzkości jest, aby poprawiać cywilizację, która nieustannie się rozwija. W życiu każdego człowieka owa maksyma przekłada się na dwie podstawowe rzeczy – modlitwę i poznanie Boga. Bahaiści wierzą w obdarowanie każdego przez *Stworzyciela* wyjątkowym darem predestynacji, polegającym na przeznaczeniu, które rozwija się tylko i wyłącznie z własnego wolnego wyboru drogi życia, ponieważ nie może być przymusu w wierze²³. Tu się kryje bahaj-

²¹ Por. Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, dz. cyt., s. 230-231.

²² Ю. А. Иоаннессян, *Вера Бахаи*, dz. cyt., s. 275.

²³ Wśród bahaitów nie ma zjawiska misyjności w tym sensie, jak to jest znane, na przykład, w chrześcijaństwie, gdzie trzon nauczania o teologii zbawienia

skie rozumienie modlitwy i jej znaczenia w życiu poszczególnej jednostki: skoro jesteśmy obdarowani tym wyjątkowym darem, mamy wykorzystywać go wyłącznie w celu i na pożytek naszego wzrostu duchowego. „Wszystko, co posiadacie potencjalnie, może się objawić dzięki aktowi waszej własnej woli” – mówi Bahá'u'lláh²⁴. I tym aktem woli jest modlitwa pomagająca przestrzegać przykazań z miłości do piękna, a nie z powodu strachu przed karą bądź sądem²⁵.

W Pismach bahaitów podkreśla się, że modlitwa jest rozmową z Bogiem, to znaczy, że kiedy się modlimy, rozmawiamy z *Najwyższym*. Nie wystarczy słuchać tych słów, które nam objawia Bóg, trzeba medytować i stosować je w swoim życiu²⁶. Bóg, owszem, jest istotą, której nie da się poznać rozumem człowieka²⁷. Jednak założyciel Wiary w swoich dziełach pisał, iż jest pewna miara poznania *Mistrza i Celu*, dostępna człowiekowi²⁸. Bahá'u'lláh zachęcał, aby modlitwa bahaitów była szczerą i spełnioną miłością, tak jak są napełnione tym uczuciem osoby zakochane, chcące przebywać ze sobą jak najdłużej. Poprzez modlitwę my zbliżamy się do Boga, stajemy się naprawdę Mu bliscy, wręcz odczuwamy Jego obecność, wchodzimy do niebiańskiego

stanowi ewangelizacja – *de facto* prozelityzm, nawracanie na swoją wiarę osób niewierzących, agnostyków, a nawet przedstawicieli innych wyznań. Podobne zjawisko w ostatniej dekadzie można zaobserwować w środowisku ummy mużułmańskiej, gdy salafici próbują przez akcje misyjne na ulicach miast pozyskać nowych adeptów wyznawców Allaha. Bahaici natomiast są święcie przekonani, iż to każdy człowiek tylko sam za pomocą swojego rozumu ma poszukiwać Prawdy i dążyć do niej – *Aut*.

²⁴ Por. Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, dz. cyt., s. 120.

²⁵ Por. tamże, s. 268.

²⁶ Tenże, *Słowa ukryte*, Warszawa 2011, s. 7.

²⁷ M. Bresci, G. Castello, E. Stancatti, *La Fede Bahá'í*, dz. cyt., s. 53.

²⁸ A. Oniszko-Popławska, *Modlitwy. Wybór modlitw objawionych przez Bahá'u'lláha, Bába i 'Abdu'l-Bahę*, Warszawa 2011, s. 34.

domu²⁹. Celem modlitwy jest również zbliżenie się do Bahá'u'lláh'a w duchu pokory i oddania, aby udoskonalić własne postępowanie, jak również aby błagać o pomoc Bożą³⁰. Modlitwa, niezbędna do rozwoju duchowości, stanowi wręcz naturalny impuls właściwy człowiekowi.

Jak można zbliżyć się do *Nieuwarunkowanego*? Poprzez wgląd, po oczyszczeniu serc oraz wołaniu do tych, którzy są pośrednikami – *Niebieskich Pośłańców*. To jest ten moment, kiedy nie może zabraknąć medytacji, zgłębionej analizy, a także modlitwy. Bez oparcia się w rzeczach objawionych przez pośłańców osoba ma jedynie obraz ze swojej wyobraźni. Tylko mówiący w imieniu Boga pozwala dotknąć tajemnicy, jawić rzeczywisty obraz *Słońca Prawdy*. Jeżeli naśladujemy naukę *Manifestacji Boga*, światło *Najwspanialszego* będzie zawsze z nami, lecz nie może oświecić naszej drogi do zbawienia, dopóki my sami tego nie zechcemy. Właśnie po to, ażeby doświadczyć łaski miłości mamy, przemawiając do Niego, błagać o ten wielki dar poprzez nasze modlitwy.

3. Czynności i praktyki modlitewne bahaitów: praktyka modlitwy

W bahaizmie wyróżnia się dwie główne kategorie modlitwy: modlitwę obowiązkową (arab. *salat*, persk. *namaz*) oraz modlitwę oddania lub ogólną (arab. *du'á'*). Założyciel religii pisał o tym w swoich dziełach, zachęcając jednocześnie do każdej z takich form modlitw, która „umacnia prawdziwość Bożych praw”³¹. Oba rodzaje modlitwy są skierowane do Boga lub *Objawicieli Woli Bo-*

²⁹ Bahá'u'lláh, *Słowa ukryte*, dz. cyt., s. 14.

³⁰ P. Smith, *A Concise Encyclopedia of the Bahá'í Faith*, Oxford 2000, s. 274-275.

³¹ Por. Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, dz. cyt., s. 269.

żej i składają się ze słów czczących Stwórcę. Dla wiernych tej nowej religii akt modlitewny stanowi jedną z podstawowych i obowiązkowych praktyk, składających się na dyscyplinę osobistą każdego bahaity³². Każdy wyznawca Wiary w wieku od piętnastu³³ do siedemdziesięciu lat codziennie ma odbyć jedną z trzech obowiązkowych zalecanych modlitw indywidualnych – długą, średnią lub krótką – wedle ustalonej formy, a także zgodnie z przepisami odrębnymi, które mogą się różnić w zależności od charakteru zgromadzenia, do którego należy osoba. Modlitwa dłuższa może być odmówiona w ciągu całej doby, średnia – trzykrotnie: o świcie, po południu oraz wieczorem dwie godziny po zachodzie słońca, natomiast krótsza – jeden raz w południe przed zachodem słońca³⁴. Modlitwa obowiązkowa jest czynnością obligatoryjną w sensie raczej duchowym, dlatego nie ma żadnych sankcji administracyjnych, jeśli ktokolwiek nie będzie tego przepisu z *Kitáb-i-Aqdas* się trzymał – to ma iść z głębi serca, które „zostaje uświęcone poprzez modły”³⁵.

Modlitwa krótsza wyraża afirmację woli Bożej i gotowość wiernej służby. Modlitwę wypowiada się w postawie stojącej, wyrażającej pokorę wobec *Wszegharniającego*. Ten rodzaj modlitwy jest swego rodzaju świadectwem bezsilności oranta, a zarazem oznacza uznanie mocy Boga, ubóstwo modlącego się i bogactwo *Samoistnego*³⁶. Modlitwa średnia podkreśla moc i wzniosłość *Pana wszystkich ludzi*, a także łaskę przekazywaną przez posłańców, którzy są bramą *tej łaski dla wszystkich żyjących na ziemi i w niebie*. Ta modlitwa błogosławieństwa i pokoju, pozdrowienia i chwały

³² W.S. Hatcher, J. Douglas Martin, *The Bahá'í Faith: The Emerging Global Religion*, Wilmette 1998, s. 156-157.

³³ M. Bresci, G. Castello, E. Stancatti, *La Fede Bahá'í*, dz. cyt., s. 72.

³⁴ Bahá'u'lláh, *The Kitáb-i-Aqdas*, Haifa 2005, s. 57-66.

³⁵ Por. tenże, *Słowa ukryte*, dz. cyt., s. 47.

³⁶ Por. A. Oniszk-Popławska, *Modlitwy*, dz. cyt., s. 6.

Najszczodrzejszego zawiera klauzulę uznającą tylko Jednego Jedyne Boga³⁷. Długa modlitwa przypomina treściowo modlitwę średnią, zawiera oprócz tego przymiotniki, opisujące Najświętsze Imię Bahá, zebrane w tzw. części *Alláh-u-Abhá*. Ten rodzaj modlitwy jest na tyle mocny, że jeśli recytować ją w sposób właściwy i prawidłowy, „skała zacznie przemawiać, a góra będzie się poruszać i płynąć”³⁸. Tekst tej modlitwy zachował się w wersji oryginalnej i jest zawarty w dziele *Prayers and Maditations* oraz najbardziej przypomina muzułmański *salat*, wykonywany pięć razy dziennie.

W trakcie obowiązkowych modlitw średnich i długich prawo nakazuje stosować odrębne gesty oraz ruchy, obowiązkowe tylko wówczas, jeśli osoba modląca się jest w stanie je wykonać: człowiek niepełnosprawny jest zwolniony z tego obowiązku. Długa modlitwa obowiązkowa zawiera cykl ruchów *rak’ah*, powtarzający się dziewięć razy – po trzy cykle w każdej porze dnia. Shoghi Effendi napisał, że owe gesty z ruchami stanowią jedynie symbol, służąc koncentracji oranta. Ponadto modlitwa ma koniecznie być poprzedzona ablucją składającą się z umycia rąk i twarzy³⁹, miejsce modlitwy ma być czyste, oblicze osoby wołającej ma być skierowane w kierunku *Qiblih* – Świątyni Bahá’u’lláh’a w izraelskiej miejscowości Akko, leżącej nieopodal Hajfy, gdzie znajduje się mauzoleum *Objawiciela Woli Bożej*.

³⁷ Zob. Bahá’u’lláh, *Prayers and Meditations*, Wilmette 1974, s. 314-316.

³⁸ Zob. Research Department of the Universal House of Justice, *The Importance of Obligatory Prayer and Fasting by Bahá’u’lláh and Abdu’l-Bahá*, „The American Baha’i” 31:7 (2000), s. 3-6.

³⁹ W tym wypadku, gdy woda jest niedostępna albo jej użycie może zaszkodzić skórze rąk i twarzy, należy pięć razy powtórzyć werset: „W Imię Boga, Najczystsze, Najbardziej Czystego”. Zob. Bahá’u’lláh, *The Kitáb-i-Aqdas*, dz. cyt., s. 119-120, 131-132.

Kanon Pism świętych Wiary Bahá'í oprócz tego zachęca ofiarować *Najwspanialszemu* swoją osobistą modlitwę oddania⁴⁰, podając wskazówki, jak w sposób najbardziej skuteczny i pożyteczny dla ducha studiować owe Pisma wraz z zasadami medytacji nad tymi tekstami. Swoją drogą brak ustalonego sztywnego formularza nabożeństw i medytacji – oprócz norm, dotyczących modlitw obowiązkowych – stanowi kolejną cechę odrębną tej religii. Dlatego podkreśla się, że kierowane do Boga intencje błagalne bahaitów jak najbardziej mogą być modlitwą *ad hoc*⁴¹, a nie przygotowanymi wcześniej na pamięć formułkami: „Lepsza będzie krótka radosna modlitwa, aniżeli długa, lecz niewywołująca stanu duchowego”⁴². Należy unikać wszelkiego rytualizmu w sprawach dotyczących modlitwy⁴³. Niemniej istnieje cały szereg publikacji zawierających przykłady modlitw oddania autorstwa centralnych postaci bahaizmu: Bába, Bahá'u'lláh'a oraz `Abdu'l-Bahá'y, które mogą pomóc, być wsparciem, i stosowane są przez wiernych, zarówno tych młodszych, jak też starszych.

⁴⁰ Ciekawy jest fakt, że słowo *muslim* (muzułmanie), wywodzące się od arabskiego terminu, właśnie oznacza całkowite poddanie, oddanie się (w domyśle – Bogu), co ma wskazywać na postawę wiernych wobec Wszehmocnego oraz pokazuje zarazem korzenie bahaizmu i pień, z którego wyrosła Wiara. Zob. Bahá'u'lláh, *Pokosie Pism*, dz. cyt., s. 180.

⁴¹ Kolejne podobieństwo z islamem, gdzie jest znana tzw. *du`á`* – spontaniczna modlitwa wołania. Zob. Moulana Kalamazad Mohammed, *The Soul of Saláh and Du`á` in Islam*, Essequibo Coast 2003; M. al-Saleh, *Księga Modlitwy* [online], Islam w świetle Koranu i Sunny, tak jak rozumiały go pierwsze pokolenia muzułmanów http://www.planetaislam.com/media/ksiega_modlitwy.pdf [dostęp z dn. 5.11.2015]; Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej, *Du`á Kumejl*, Warszawa 2010.

⁴² Por. Research Department, *Additional References Regarding Repetition of the Greatest Name Ninety-five Times a Day*. Memorandum to The Universal House of Justice, Haifa 15 September 2003, s. 3.

⁴³ H. Hornby, *Lights of Guidance*, dz. cyt., s. 462.

W bahaizmie są pewne wyjątki, kiedy określone kategorie osób nie mają obowiązku codziennej modlitwy: dotyczy to dzieci do piętnastu lat, osób chorych i źle się czujących, osób powyżej siedemdziesiątego roku życia, miesiączkujących kobiet. Te ostatnie jednak nadal mają obowiązek ablucji, a zamiast tekstu obowiązkowej modlitwy wypowiadają dziewięćdziesiąt pięć razy werset „Chwała niech będzie Bogu, Panu Świątyni i Piękna”⁴⁴. Obowiązuje dyspensa od modlitwy w wypadku podróży albo niebezpieczeństwa, wówczas te czynności mogą być zastąpione recytacją pewnych wersetów oraz kompensowane ruchami. Taka osoba, kładąc czoło na dostępnej czystej powierzchni, wykonuje jeden pokłon w miejsce każdej nieodmówionej modlitwy obowiązkowej i odmawia werset: „Chwała niech będzie Bogu, Panu Potęgi i Dostojeństwa, Łaski i Hojności”. Dalej następuje kolejny ukłon i recytacja, po czym osoba ma usiąść, krzyżując nogi i odmawiając osiemnaście razy *passus*: „Chwała niech będzie Bogu, Panu królestw ziemi i nieba”⁴⁵.

Różniąc się co do formy, modlitwy jednak mają podobną strukturę. Typowa prośba wokatywna zawsze zaczyna się od wymienienia przymiotów i atrybutów Bożych, później następuje zwrotka z oświadczeniem pochwały, a następnie wniosek błagalny o radę bądź ochronę. Często w tekstach modlitw są używane barwne obrazy, zaczerpnięte z literatury perskiej i arabskiej.

⁴⁴ Bahá'u'lláh, *The Kitáb-i-Aqdas*, dz. cyt., s. 122.

⁴⁵ Tamże, s. 5.

4. Wariantywność i bogactwo bahajskiej modlitwy

Modlitwy bahajskie obejmują wiele tematów, poczynając od odmawianych podczas spotkań, poprzez modlitwy w określone pory dnia lub dni, tzw. *munajat* – okazjonalne. Słowa modlitwy same przez wypowiedzenie zdania intencyjnego nabywają szczególnej mocy. Stąd bierze się przekonanie, iż wówczas, kiedy te modlitwy są łączone przez kilka osób w trakcie, na przykład, wspólnego odczytywania Pism w bahajskich grupach modlitewnych, te oracje stają się jeszcze bardziej skuteczne ze względu na owoce duchowe takich praktyk. Wśród bahaitów jest popularny powszechny zwyczaj czytania modlitw w domach prywatnych podczas wydarzeń określanych słowem *devotionals*. Modlitwa *devotionals* zaczyna się zasadniczo od wymienienia kilku przymiotów Bożych i polega na tym, iż uczestnicy obecni na zgromadzeniu po kolei czytają na głos jakąś modlitwę z modlitewnika, wtenczas inni słuchają w milczeniu. Jednakowoż korzyści z każdej modlitwy nie da się uzyskać tylko poprzez akt modlitewny, lecz przez stan wywołany tą modlitwą. Bahá'u'lláh pisał, że akt modlitewny sprawia, że „anioły-wysłannicy *Wszchemogącego* zanoszą w dal woń słów wypowiedzanych jego ustami, wprawiając w drżenie serce każdego prawego człowieka”⁴⁶.

Modlitwa bahajska jest wyrazem indywidualnej miłości *Wielce Umiłowanego*, ale może być stosowana w celu uzyskania konkretnych dóbr materialnych, czy zdrowia, pomyślności w rodzinie, pomocy, wybaczenia, krzewienia wiary, itd.⁴⁷ W dziele *Słowa ukryte* Bahá'u'lláh, mówiąc o miłości, zaznacza, że własne zadowolenia mają ustąpić, skoro modlący się zabiega o zadowolenie

⁴⁶ A. Oniszk-Popławska, *Modlitwy*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁷ B. Г. Литвинчук, *Вера бахау*, dz. cyt., s. 92.

Źródła siły i mądrości, modląc się bez żadnej innej nadziei i strachu; trzeba aby człowiek „umarł we Mnie, a Ja bym wiecznie żył w nim”⁴⁸.

Modlitwa indywidualna ma być wykonywana, kiedy bahaita jest sam, w pomieszczeniu lub miejscu wolnym od jakichkolwiek zakłóceń, do czego w największym stopniu nadają się poranek i późna noc⁴⁹. Modlitwy zbiorowe, jak sama nazwa wskazuje, są wykonywane w trakcie zebrań, głównie na początku spotkania, podczas *mashriqu'l-adhkar* – modlitwy o świcie w świątyniach bahajskich i domach modlitwy, także nazywanych *mashriqu'l-adhkar*, oraz w takie uroczystości, jak święto Dziewiętnastego Dnia albo w trakcie bahajskich zebrań o charakterze *stricte* administracyjnym. Forma modlitwy jest różna: tekst można zaśpiewać, przeczytać lub wyrecytować, aby tylko nie zmieniać sensu. Modlitwa zbiorowa nie jest ekskluzywna: rytuały i praktyki modlitewne są dostępne również osobom definitywnie należącym do innych wyznań⁵⁰, co wypływa z dogmatu Wiary o jedyności wszystkich religii objawionych przez tego samego Boga⁵¹.

Pisma omawiają nie tylko formę czy treść modlitwy, ale i podmiot, do którego owe modlitwy należy kierować. Shoghi Effendi, lider światowej wspólnoty bahaitów w połowie XX wieku, napisał, że modlitwy mogą być skierowane wprost do Boga oraz do Bahá'u'lláh'a, `Abdu'l-Bahá'y lub innych posłańców od Boga⁵²; za-

⁴⁸ Por. Bahá'u'lláh, *Słowa ukryte*, dz. cyt., s. 14.

⁴⁹ H. Hornby, *Lights of Guidance*, dz. cyt., s. 455.

⁵⁰ M. Bresci, G. Castello, E. Stancatti, *La Fede Bahá'í*, dz. cyt., s. 53.

⁵¹ Ю. А. Иоаннессян, *Вера Бахаи*, dz. cyt., s. 162-179.

⁵² Jednym z podstawowych dogmatów Wiary Bahá'í jest stopniowość Objawienia Prawd Bożych, idea która polega na przyjęciu jedyności wszystkich religii, ponieważ pochodzą od tego samego Boga i tak naprawdę stanowią jedną prawdziwą religię, lecz w historii ludzkości przejawiają się za pośrednictwem różnych proroków niosących Prawdę i prawa duchowe. Zob. tamże, s. 162-179. Bahaiaci uznają za objawicieli Prawd Bożych Mojżesza, Kriśnę, Zoroastra, Buddę, Kon-

leca się jednak kierować swoje intencje do Bahá'u'lláh'a. Takie modlitwy będą bardziej skuteczne oraz oświecone⁵³.

Od początku założenia nowego ruchu religijnego przez Bába teksty modlitw zasadniczo były spisywane jako listy do osób prywatnych z zachętą do odpowiedniego postępowania, później były już spisywane jako *stricte* teksty modlitewne, tzw. tablice. Báb i Bahá'u'lláh pisali po arabsku i persku, `Abdu'l-Bahá po raz pierwszy użył języka tureckiego. Pierwszy modlitewnik w języku angielskim ukazał się w 1900 roku na terenie Stanów Zjednoczonych w Chicago i był zatytułowany *Tablets, Communes and Holy Utterances*⁵⁴. Wkrótce po tym bahajskie teksty oraz modlitwy były przetłumaczone na różne języki świata, w tym polski⁵⁵.

Bahaici mają szereg modlitw okazjonalnych, wypowiedianych w różnych szczególnych sytuacjach i okolicznościach⁵⁶, zasadniczo w dni świąt i postu z kalendarza Bahá'í. Ten rodzaj modlitw nie jest obowiązkowy, lecz ma wagę i znaczenie teologiczne niemal zbliżone do praktyk przepisanych prawem. Są trzy modlitwy, które według bahaitów mają szczególną moc: krótka modlitwa Bába o usunięcie trudności, recytowana w chwili potrzeby, a także dwie modlitwy autorstwa Bahá'u'lláh'a: *Tablica Ahmada* i długa modlitwa o uzdrowienie. Na czas pielgrzymowania do miejsc świętych bahaizmu w Izraelu są szczególne modlitwy (tablice)

fucjusza, Jezusa, Muhammada, Bába i Bahá'u'lláh'a. Zob. D.L. Johson, *An Overview*, dz. cyt., s. 5-6.

⁵³ H. Hornby, *Lights of Guidance*, dz. cyt., s. 458.

⁵⁴ G. Cameron, W. Momen, *A Basic Bahá'í Chronology* [online], Bahá'í Library Online <http://bahai-library.com/chronology/190> [dostęp z dn. 5.11.2015].

⁵⁵ Zob. Bahá'u'lláh, *Poktosie Pism*, Warszawa 2010; A. Oniszk-Popławska, *Modlitwy. Wybór modlitw objawionych przez Bahá'u'lláha, Bába i 'Abdu'l-Bahę*, Warszawa 2011; Bahá'u'lláh, *Słowa ukryte*, Warszawa 2011.

⁵⁶ Zob. National Spiritual Assembly of the Baha'is of the United States, *Bahá'í Prayers: A Selection of Prayers Revealed by Bahá'u'lláh, The Báb, and 'Abdu'l-Bahá*, Wilmette 2013, s. 144-168.

nawiedzenia, które warto odmówić podczas znajdowania się w sanktuariach i chramach Bahá na terenie Hajfy i Akko. Tablica nawiedzenia, której tekst zaczerpnięto z dzieł Bahá'u'lláh'a, może być wykorzystywana też podczas obchodów świąt związanych ze wspomnianymi postaciami założycieli. Istnieje oddzielna modlitwa nawiedzenia, wyrażająca pokorę i bezinteresowność, obowiązująca podczas obecności na grobie `Abdu'l-Bahá'y⁵⁷. Istnieje także specjalna modlitwa Bahá'u'lláh'a za zmarłych, odmawiana zanim ciało bahaisty, który ukończył piętnaście lat, będzie pogrzebane. Kierunek *Qiblih* w tym wypadku nie obowiązuje. Ten rodzaj intencji jest odczytywany przez jedną osobę, pozostali obecni na pochówku bahaici stoją w milczeniu; to jest jeden z przykładów modlitw zbiorowych, czasem nazywanych modlitwą kongregacji. Mimo że modlitwa nazywa się *Obowiązkową modlitwą za zmarłych*, to jednak wbrew tytułowi nie należy do modlitw *stricto* obowiązkowych.

W ciągu dnia bahaita po dokonanej ablucji może odmawiać specjalną modlitwę o nazwie *Alláh-u-Abhá*⁵⁸, poświęconą *Najświętszemu Imieniu*⁵⁹ i opisaną Bahá'u'lláh'em w *Kitáb-i-Aqdas*. Aby ułatwić sposób odmawiania modlitwy – orant ma dziewięć-

⁵⁷ P. Smith, *A Concise Encyclopedia*, dz. cyt., s. 353.

⁵⁸ Research Department, *Additional References*, dz. cyt., s. 2.

⁵⁹ W tradycji muzułmańskiej uważa się, że wśród 99 imion Boga Najświętszego Imię pozostaje nieznanne. Wedle Bahá'u'lláh'a, który odkrył tę tajemnicę swoim współwyznawcom, tym imieniem jest imię Bahá. Zob. Bahá'u'lláh, *The Kitáb-i-Aqdas*, dz. cyt., s. 130.

dziesiąt pięć razy⁶⁰ wymienić *Najsświętsze Imię*⁶¹ – używa się sznurka modlitewnego znanego także w innych tradycjach religijnych. Sznur modlitewny można kupić we wspólnocie bahajskiej, zamówić przez internet albo zrobić samemu, do czego zachęcają autorzy instrukcji, co może stanowić świetny pomysł, przekonują, na zajęciach rzemiosła dla dzieci i młodzieży⁶², dla których zresztą istnieją specjalne modlitwy, odmawiane przez ich rodziców i bliskich⁶³; nie należy natomiast uczyć dzieci tych modlitw, dopóki nie osiągną dojrzałości i same nie zechcą dołączyć do wspólnoty Wiary⁶⁴. Aczkolwiek dziecko może być przyzwyczajane do modlitwy, aby po ukończeniu piętnastu lat miało już ugruntowaną potrzebę skupiania się na tym, co jest duchowe i uniwersalne⁶⁵.

Podsumowując, można stwierdzić, że idąc śladem nauki Bahá'u'lláh'a o skupieniu i koncentracji podczas modlitwy, baha-

⁶⁰W bahaizmie liczba 19 (iloczyn 5 i 19 daje 95) ma swoją symbolikę sakralną: kalendarz liturgiczny Wiary, wprowadzony przez Bába i odwołujący się do roku słonecznego, składa się z 19 miesięcy, każdy zawiera 19 dni. To może być odwołanie do czasów Bába i jego 18 uczniów, stanowiących pierwszą wspólnotę tej religii. Por. A. Berry, *The Bahá'í faith*, dz. cyt., s. 138; C. Buck, J. Gordon Melton, *Bahá'í Calendar and Rhythms of Worship*, w: J. Gordon Melton (red.) *Religious Celebrations: An Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances, and Spiritual Commemorations*, Santa Barbara 2011, s. 79-86; L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í*, dz. cyt., s. 55-57

⁶¹R. Takkenberg, *Names of God* [online], Bahá'í Library Online http://bahai-library.com/takkenberg_names_god [dostęp z dn. 8.11.2015].

⁶²Baha'i Prayer Beads, *How To Make Baha'i Prayer Beads* [online], Applied Talent <http://ecx.images-amazon.com/images/I/C1R%2BQiNcbeS.pdf> [dostęp z dn. 5.11.2015].

⁶³National Spiritual Assembly of the Baha'is of the United States, *Bahá'í Prayers*, dz. cyt., s. 20-23.

⁶⁴H. Hornby, *Lights of Guidance*, dz. cyt., s. 460.

⁶⁵L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í*, dz. cyt., s. 22.

ita jest gotów otworzyć się na sprawy dalekie od codziennej krzątania i przyziemnych trosk. Zgłębiając refleksja wraz z nauką i zastanawianiem się nad sakralnymi tekstami Wiary pozwalają znaleźć w tym świecie siebie, odkryć własne ja, będące odbłaskiem *Wiecznych Prawd*, nieustannie głoszonych przez *Objawicieli*. Istota bahajskiej modlitwy polega tudzież na akcie bezinteresownej adoracji *Samoistnego*, a nie na zapobiegliwej trosce o własną pomyślność. Celem tego aktu jest przede wszystkim oszczyszczenie duszy, rozwój duchowy i zbliżenie się do Boga.

Bibliografia:

- Adamson H.C., *The A to Z of the Bahá'í Faith*, Lanham 2009.
- al-Saleh M., *Księga Modlitwy* [online], Islam w świetle Koranu i Sunny, tak jak rozumiały go pierwsze pokolenia muzułmanów http://www.planetaislam.com/media/ksiega_modlitwy.pdf [dostęp z dn. 5.11.2015]
- Bahá'í Prayer Beads, *How To Make Baha'í Prayer Beads* [online], Applied Talent <http://ecx.images-amazon.com/images/I/C1R%2BQiNcbeS.pdf> [dostęp z dn. 5.11.2015].
- Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, Warszawa 2010.
- Bahá'u'lláh, *Prayers and Meditations*, Wilmette 1974.
- Bahá'u'lláh, *Słowa ukryte*, Warszawa 2011.
- Bahá'u'lláh, *The Kitáb-i-Aqdas*, Haifa 2005.
- Berry A., *The Bahá'í faith and its relationship to islam, christianity, and judaism: a brief history*, „International Social Science Review”, v. 79, nr 3-4 (2004), s. 137-151.
- Bresci M., Castello G., Stancatti E., *La Fede Bahà'í: 100 domande, 100 risposte*, Cosenza 1998.
- Buck C., Gordon Melton J., *Bahá'í Calendar and Rhythms of Worship*, w: J. Gordon Melton (red.) *Religious Celebrations: An Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances, and Spiritual Commemorations*, Santa Barbara 2011.

- Cameron G., Momen W., *A Basic Bahá'í Chronology* [online], Bahá'í Library Online <http://bahai-library.com/chronology/190-> [dostęp z dn. 5.11.2015].
- Effendi Sh., *Lights of Guidance*, New Delhi 1988.
- Hatcher W.S., Douglas Martin J., *The Bahá'í Faith: The Emerging Global Religion*, Wilmette 1998.
- Hornby H., *Lights of Guidance: A Bahá'í Reference File*, New Delhi 1988.
- Johson D.L., *An Overview of the Bahá'í Faith*, Charlotte 2005.
- Landowski Z., *Islam: nurty, odłamy, sekty*, Warszawa 2008.
- Margul T., *Bahaizm*, w: Tylach W. i in. (red.), *Leksykon religioznawczy*, Warszawa 1988, s. 25.
- Mather G.A., Nichols L.A., *Słownik sekt, nowych ruchów religijnych i okultyzmu*, Warszawa 2006.
- Moulana Kalamazad Mohammed, *The Soul of Saláh and Du 'á in Islam*, Essequibo Coast 2003.
- National Spiritual Assembly of the Baha'is of the United States, *Bahá'í Prayers: A Selection of Prayers Revealed by Bahá'u'lláh, The Báb, and 'Abdu'l-Bahá*, Wilmette 2013.
- Oniszk-Popławska A., *Modlitwy. Wybór modlitw objawionych przez Bahá'u'lláha, Bába i 'Abdu'l-Bahe*, Warszawa 2011.
- Research Department of the Universal House of Justice, *The Importance of Obligatory Prayer and Fasting by Bahá'u'lláh and Abdu'l-Bahá*, „The American Baha'i” 31:7 (2000), s. 3-6.
- Research Department, *Additional References Regarding Repetition of the Greatest Name Ninety-five Times a Day*. Memorandum to The Universal House of Justice, Haifa 15 September 2003.
- Rostkowska A., *Polscy bahaici, wyznawcy najmłodszej religii świata: Do Nowego Roku jeszcze trzy i pół miesiąca*, „Gazeta Wyborcza” 29.12.2014.
- Smith P., *A Concise Encyclopedia of the Bahá'í Faith*, Oxford 2000.
- Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej, *Du'á Kumejl*, Warszawa 2010.
- Takkenberg R., *Names of God* [online], Bahá'í Library Online http://bahai-library.com/takkenberg_names_god [dostęp z dn. 8.11.2015].

- Wiara Bahá'í w Polsce, *Bahaickie Pisma święte*, Oficjalna strona bahaickiej wspólnoty w Polsce [online] <http://www.bahai.org.pl/bahaickie-pisma-wite> [dostęp z dn. 5.11.2015].
- Wiara Bahá'í w Polsce, *Historia wiary bahá'í w Polsce*, Oficjalna strona bahaickiej wspólnoty w Polsce [online] <http://www.bahai.org.pl/historia-w-polsce> [dostęp z dn. 3.11.2015].
- Żuk-Łapińska L., *Religia Bahá'í*, Kraków 1993.
- Иоанессян Ю. А., *Вера Бахаи*, Санкт-Петербург 2003.
- Киселёв О., *К вопросу о типологии и классификации Веры бахаи*, „Релігієзнавчі Нариси” 2 (2011), s. 31-40.
- Литвинчук В. Г., *Вера бахаи: история, вероучение и практика (рукопись)*, Минск 2010.

The concept of the prayer in Bahá'í Faith: phenomenological approach Summary

Bahá'í Faith, a young world religion, which significantly differs from the other world revealed religions, has its own characteristics also in what concerns the practice of prayer. No institution of the priesthood and dogmatic canon law allow believers this new religion almost by any means to pray to God. Bahá'í doctrine emphasizes the importance of prayer in the life of both individuals, and the whole community. It is important not mechanical reading of the texts of intentions, but experiencing the state of spiritual development. Basically, prayers of this religion are divided for obligatory and facultative, that is celebrated in private, rarely – in the community of the faithful. The content of the prayer's texts in a clear base reflects the Bahá'í theology and it could be a good source material for researchers of the phenomenon of new religious movements and the phenomenon of the spread of these movements as well.